

Intian nykyisessä poliittisessa tilanteessa myös hindunationalistisena soft power -politiikkana. Huomionarvoista on, että Intian nykyisessä hallituksessa on erityinen joogaministeri ja että Yhdistyneet Kansakunnat hyväksyi 21. kesäkuuta kansainväliseksi joogapäiväksi pääministeri Narendra Modin ehdotuksesta.

Joogan kaltaisen ilmiön kohdalla on ilmeistä, että sen alkuperä ei määrittele tai tyhjennä sitä. Siksi joogan yksi uusi transformaatio saattaa olla kristillisessä joogassa tai vaikkapa ”Jeesus-joogassa”, vaikka *Erakkomajoista kuntosaleille* ei tätä teemaa lainkaan työstä. Keskustelua on kuitenkin käyty Suomessakin esimerkiksi kirkkohallituksen järjestämässä joogaseminaareissa vuosina 2012–2013. Aiheesta on jo olemassa klassikkoteksti, nimittäin *La voie du silence: Yoga pour chrétien* (engl. *Christian Yoga*), jonka ranskalainen benediktiininen Jean-Marie Déchanet julkaisi vuonna 1956. Toisen, valitettavasti unohduksiin jääneen näkökulman kristilliseen joogaan esitti 1940-luvulla eteläintialainen Pandipeddi Chenchiah. Yhteistä molemmille kristillisille joogavisioidille on se, että niissä halutaan joogatekniikoiden avulla avautua ulospäin omasta itsestä kohti Pyhää Henkeä. Uusi päämäärä vaatii kummankin mukaan uudenlaisen joogan. Jooga taipuu moneksi ja tulee varmasti näkemään vielä monia transformaatioita, mutta näiden ymmärtämiseksi ja edistämiseksi on tunnettava myös ilmiön historialliset juuret.

JYRI KOMULAINEN, DOS.

ILKKA NIINILUOTO Hyvän elämän filosofiaa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2015. 328 s.

”*Homo sapiens* on elämän puun oksa, tulos miljardien vuosien kuluessa tapahtuneesta kemiallisesta ja biologisesta evoluutiosta ja miljoonia vuosia kestäneestä ihmistymisprosessista”, sanoo teoreettisen filosofian professori Ilkka Niiniluoto *Hyvän elämän filosofiaa* -teoksensa ensimmäisessä esseessä (s. 21) tieteellisen ihmiskäsityksensä pohjaksi. Kovakantisen kirjan kansikuva vihreine ja kultaisine lehtineen toistaa elämän puu -ajatusta ja viittaa filosofin käsitykseen ihmisen hyvästä elämästä, joka toteutuu parhaimmillaan yhteydessä toisiin ihmisiin ja suhteissa ympäristöön.

Kirjan nimen partitiivimuoto on paikallaan, sillä toisin kuin takakan-siteksti antaa ymmärtää, kyseessä ei ole yhtenäinen monografia, vaan samojen kansien väliin toimitettu ja nidottu Niiniluodon kirjoittamien 31 esseen kokoelma. Esheet on kirjoitettu parin vuosikymmenen aikana. Hyvän elämän teemoja hän erittelee niin ihmislajin, ihmisyksilöiden, tulevaisuuden kehitysmahdollisuuksien kuin eri yhteiskunnan osa-alueiden ja instituutioiden näkökulmista. Johdannossa Niiniluoto sanoo kirjan kuvaavan myös hänen ajattelunsa muutosta, mutta muutoksen hahmottaminen ei ole helppoa, sillä esheet on järjestetty teemaattisesti eikä kronologisesti.

Kirja jakautuu viiteen teemakokonaisuuteen. Kokoelman kuusi ensimmäistä kirjoitusta luotaavat ihmiskäsityksiä ja avaavat ihmisen määrittämisen ja ihmiseksi tulemisen problematiikkaa ontologisista, epistemologisista sekä mielen filosofisista kysymyksenasetteluista. Toinen, löyhin teemakokonaisuus on otsikoitu nimellä ”Oppiva ihminen”. Sen alla pohditaan niin ihmisen rationaalisuutta kuin erityis-

opetusta ja yliopistouudistusten filosofiaa ja politiikkaa. Kolmannessa osassa ”Eettinen ihminen” Niiniluoto johdattaa lukijan klassisiin moraali-filosofisiin ongelmiin ja niiden tyyppilisiin ratkaisuihin kirjoittaessaan hyvästä ja pahasta, tahdon vapaudesta, vastuusta, lain ja moraalien suhteesta, onnellisuudesta ja rahasta sekä uskonnosta vapaasta etiikasta. Neljäs, jälleen väljä teemakokonaisuus ”Toimiva ihminen” käsittelee soveltavamman etiikan kysymyksiä, jotka vaihtelevat terveydenhuollon etiikasta työn iloon tai kodin merkitykseen paikkana. Viimeisen teemakokonaisuuden viidessä esseessä Niiniluoto pohtii ihmiselämän kaarta, hyvän elämän rakennuspuuta ja kuolemaa. Toiveikkaaksi lopuksi viimeisessä esseessä käsitellään edistyksen ideaa. Muutaman sivun mittaiset johdannot jokaisen teeman aluksi nivovat aiheet yhteen ja edesauttavat moneen eri suuntaan avautuvan teoksen lukemista kokonaisuutena.

Monet esseistä on valmistettu puheiksi, osa on julkaistu teksteinä jo muissa yhteyksissä ja joitakin on päivitetty tätä kokoelmateosta varten. Kirjan lopun luettelo esseiden alkuperäisistä konteksteista valaisee, miksi Niiniluodon tyyllilajit ja argumentaatiotasot vaihtelevat kolumnistisesta tieteellisestä argumentaatioon. Esitystapa on pääosin yleis-tajuinen, toisinaan jopa oppituntimainen ja yksinkertaistava, minkä vuoksi Niiniluodon satunnainen antautuminen filosofisten teorioiden ja käsitteiden ilotulitukseen saa kenties filosofiaa tuntumattoman lukijan toivomaan kirjalle esteellisyssertifikaattia. Lopusta löytyvä lukukohtaisesti jäsenneilty tiivis lähdeluettelo palvelee jo sellaisenaan hyvän elämän ja ihmisyden tutkimisen teemoista kiinnostuneita ja arjessa tai työssään ihmisyden filosofisia kysymyksiä kohtaavia ihmisiä.

Niiniluodon teos valottaa, keiden kanssa ja minkälaisista yhteiskuntaeettisistä teemoista vaikutusvaltainen suomalainen filosofi ja

Helsingin yliopiston entinen rehtori on keskustellut viime vuosikymmeninä. Keskustelukumppanit voi lukea paitsi eksplisiittisesti tekstin tasolta myös siitä, millaisissa konteksteissa ja millaisista teemoista filosofi on päättänyt ajatuksiaan muotoilemaan. Tekstien sisällä keskustelua käydään niin psykologien, neurotieteilijöiden kuin evoluutiobiologienkin kanssa. Filosofit eri vuositu-hansilta ovat tietenkin toistuvia keskustelukumppaneita, joista voimakaimmin Niiniluodon ajatteluun näyttävät vaikuttaneen Karl Popper sekä Georg Henrik von Wright. Filosofialle perinteiseen tapaan argumentaatiota täydentävät merkittävien yhteiskunnallisten ajattelijoiden, runoilijoiden, kirjailijoiden ja elokuvantekijöiden hengentuotokset.

Mihin Niiniluodon hyvän elämän filosofia eli eettinen ajattelu perustuu? Niiniluoto rakentaa ajattelunsa humanistisen ihmiskäsityksen ja antireduktionistisen naturalismin varaan. Ihmiskäsitystään hän kutsuu tieteelliseksi, erotuksena uskontoon ja metafysiisiin olettamuksiin perustuvista ihmiskäsityksistä. Ihminen on luontoon kuuluva erityinen olio, jolla on fyysisen olemassaolonsa ja aivotoimintansa perusteella mahdollisuus luoda mielensäisiä kuvia ja käsityksiä sekä muodostaa yhdessä toisten lajitoverien kanssa kulttuurisia merkityksiä ja instituutioita, kuten moraalikäsitteitä, tiedettä ja taidetta. Vaikka näkemys edustaa popperilaista emergenttiä materialismia ja siten palauttaa mielen kokemukset osittain fyysisen todellisuuden tasolle, ihmisytyteen kuuluu myös ainutlaatuinen materialismiin palautumaton kokemuksellinen puoli. Niiniluoto puhuu ihmiselle erityisestä itsetiedostuksen kyvystä, joka tekee ihmisyksilöstä ainutlaatuisen. Ihmismieli ei ole vain siirrettävää dataa, vaan holistinen kokonaisuus, johon kuuluu käsitys koherenttiudesta ja joka tulee ymmärrettäväksi vain sosiaalisessa ja historiallisessa kontekstissaan.

Tieteellisen ihmiskäsityksensä

päälle Niiniluoto perustaa etiikkansa ja argumentoi, ettei sille tarvitse olettaa metafysisistä tai ideaalisista pohjaa. Moraalijärjestelmät, kuten lait, ovat sosiaalisesti konstruoituja ja sopimuksenvaraisia eikä niitä voida johtaa myöskään naturalistisista tosiasioista. Siksi naturalistis-humanistisesti orientoitunut tutkimus ei voi Niiniluodon mukaan ottaa kantaa ihmistieteiden kysymyksiin, jotka koskevat käsityksiä ja arvostuksia. Esimerkiksi eettiset käsitteet hyvä ja paha ovat normatiivisia tavalla, jota ei voi kutsua vain kuvailevaksi tai palauttaa asioiden luonnollisiin ominaisuuksiin, sillä Humen giljotiinin mukaan arvoja ja normeja ei tule johtaa tosiasioista.

Ihmisen moraalinen luonto sen sijaan ei ole yksiselitteinen. Ihminen ei ole Niiniluodon mukaan läpeensä hyvä tai läpeensä paha, vaan molempia. Ihmisen hyvyys ja pahuus ovat "tilastollisia taipumuksia" tehdä tekoja, joita kulloinkin voimassa oleva moraalijärjestelmä arvottaa oikeiksi tai vääriksi. Tämän deterministiseltä kalskahtavan "tilastollisen taipumuksen" suhde ihmisen vapaaseen tahtoon jää kuitenkin epäselväksi. Vaikka Niiniluoto puolustaa ihmisen mahdollisuutta valita toimintatapansa, hyvyyden ja pahuuden sitominen statistiikkaan ja mallittaisen relativistisiin moraalijärjestelmiin jättää pohtimaan, mistä taipumukset ihmisessä tarkalleen tulevat.

Niiniluoto perustelee ihmisen vapaata tahtoa seuraavasti. Kielellisen kyvyn kautta ihmisen on mahdollista tiedostaa itsensä ja tilanteensa sekä ajatella ja harkita vaihtoehtojaan. Itsensä tiedostavana olentona ihminen voi aloittaa tapahtumakulkuja ja suunnitella toimintaansa ennakoivasti, vaikka hänellä ei ole täyttä varmuutta toiminnan lopputuloksista maailmaan kuuluvien satunnaistekijöiden aiheuttaman epävarmuuden vuoksi. Aidon valinnan mahdollisuus siis jää ja kuuluu ihmisytyteen. Harkintaan kykenevät ihmiset voivat erilaisistakin eettisistä premisseistä käsin päätyä

samankaltaisiin toiminnallisiin normeihin tai sitoutua samoihin moraaliperiaatteisiin esimerkiksi ympäristönsuojelun kohdalla.

Ympäristökysymykset nousevat esiin läpi teoksen. Niiniluoto toteaa maapallon resurssien rajallisuuden olevan ihmislajin jatkumisen uhka ja siten keskeinen ihmisiä yhdistävä eettinen pulma. Hieman epäselväksi jää kuitenkin Niiniluodon käsitys ihmisen ja luonnon suhteesta. Eksplisiittisesti hän sanoo pitävänsä ihmistä osana biologista luontoa, kuten esimerkiksi alun lainaus ja vahva sitoutuminen naturalismiin osoittavat, sekä suhtautuvansa luontoon itseisarvoisena (s. 175). Silti ympäristöetiikkaa käsittelevässä esseessä filosofin muotoilut esittävät luonnon ihmisen toiminnan kohteena, ei esimerkiksi ihmisen elämän mahdollistajana. Nykyinen ihmisolento erottuu luonnosta erilliseksi tieteellisen ja taiteellisen toimintansa ja ajattelunsa vuoksi, mutta varhaisessa keräilykulttuurissa ihminen oli luonnosta riippuvainen ja liitti luontoon uskonnollisia uskomuksia. Näyttää siltä, että ympäristön ystävän ja luonnonsuojelun puolustajan näkökulma on sittenkin antroposentrinen.

Ehkä tieteellisen humanismin edustajalle ei ole valjennut maapallolla olevan elämän keskinäisriippuvuus, jonka jotkut teologisista lähtökohdista ympäristöetiikkaa muotoilevat myöntävät. Tai ehkä Humen giljotiiniin tukeutuminen estää filosofia tarkastelemasta luontoa (tosiasia) hyvän elämän (arvokäsitys) mahdollistajana. Sivistynyt ja rauhallinen yhteiselämä Pohjolassa, jonka perusteita Niiniluoto teoksessaan reflektoi, rakentuu pitkälti annettuna otettujen vakaiden luonnonolojen varaan. Jos nämä tosiasiat mulistuisivat, millaiseen moraalitoimintaan ihmisten itsetiedostus ja harkinta silloin johtaisivat? Tarkastelisiko ihminen kaoksessa muita kuin omia intressejään?

Niiniluoto itse suhtautuu skeptisesti ihmislajin mahdollisuuksiin kehittyä paremmaksi, mutta uskoo ih-

misen mahdollisuuteen edistää yli ihmiselämän kestävää tiedettä ja taidetta. Hän pitää ihmisten velvollisuutena politiikan keinoin ja klassisten valistusarvojen ohjaamina pyrkiä vaikuttamaan oman lajinsa ja pallonsa tulevaisuuteen. *Hyvän elämän filosofia* -kokoelman oleellisin anti lienee tämä vahva puheenvuoro ihmisen moraalisen vastuullisuuden puolesta. Se vaikuttaa olevan tarpeen aikana, jolloin hajonneen moraalisen yhtenäiskulttuurin tilalle on muodostunut yhä vähemmän toistensa kanssa tekemisissä olevia pieniä, omat totuutensa ja moraalikäsitteensä luovia kuplia. Ihmisen hyvään kuuluu itsestä, toisista ihmisistä ja ympäristöstä huolehtiminen.

**TAINA KALLIOKOSKI,
TEOL. MAIST.**

**ROBERT L. BRAWLEY (ED.)
The Oxford Encyclopedia
of the Bible and Ethics 1–2.
Oxford: Oxford University
Press 2014. 541s. ja 556 s.**

Kaksiosainen hakuteos kuuluu kirjasarjaan *Oxford Encyclopedias of the Bible*. Sarjan oli alun perin tarkoitus olla moniosainen hakuteos, joka sisältää – sarjan päätoimittajan Michael D. Cooganin sanoin – kattavaa tietoa kaikesta Raamatussa ja Raamattuun liittyen. Tulkitsen tämän niin, että suunnitelmassa oli sellainen teos kuin *Anchor Bible Dictionary*.

Suunnitteluvaiheessa ilmestyi alkuperäisen tavoitteen kaltainen teos, joskaan Coogan ei sitä nimeä. Hiukan ivallisesti Coogan toteaa, ettei enää ollut tarpeen kertoa kaikkea esimerkiksi joka ikisestä Aikakirjojen leeviläisestä. Alun perin suunnitellun teoksen sijaan päätettiin tehdä hakuteoksia raamatuntutkimuksen ja eri naapuritieteiden osa-alueilta. Vuosina 2011–2016 näitä on

ilmestynyt kahdeksan, esimerkiksi *The Bible and Law*, *The Bible and Archaeology* ja *The Bible and Gender Studies*.

Etiikka-hakuteoksen päätoimittaja on chicagolainen Uuden testamentin emeritusprofessori Robert L. Brawley (McCormick Theological Seminary). Toimituskuntaan kuuluu kaksi muuta chicagolaista: Stephen Fowl (Loyola University) ja Ralph Klein (Lutheran School of Theology). Loput tulevat vanhasta maailmasta: Kathy Ehrensberger (University of Wales), Isaac Kalimi (Johannes Gutenberg Universität Mainz) ja Jan G. van der Watt (Radboud University of Nijmegen).

Teoksessa olevien artikkelien kirjoittajia on likimain 150, pääosa Yhdysvalloista, Isosta-Britanniasta, Saksasta ja Alankomaista, mikä vastaa kauniisti toimituskunnan taustoja. Yksikään kirjoittajista ei ole suomalainen eikä suomalaisia tutkimuksia juurikaan käytetä. Huomasin vain Veli-Matti Kärkkäisen, Petri Luomasen, Juha Pakkalan, Heikki Räisäsen ja Timo Veijolan nimet sekä oman nimeni. Luoman on saanut laajimman käsitelystä Ulrich Luzin Matteus-artikkelissa.

Teoksen artikkelit on järjestetty aihepiireittäin aakkosjärjestyseen. Osa artikkeleista on aiheeltaan selvästi eettisiä, kuten esimerkiksi bioetiikkaa, deontologiaa tai teleologiaa käsittelevät artikkelit. Kytkös Raamattuun saattaa tämän tyypin artikkeleissa olla ohut tai lähes olematon. Toisessa ääriäidässä ovat raamatunkirjoja käsittelevät artikkelit, jotka usein muistuttavat tavallista yleisjohdantoa kyseiseen kirjaan. Jeremia puuttuu, koska artikkeli ei koskaan valmistunut, Brawley valittaa esipuheessa.

Raamatun reseptiota käsittelee muutama artikkeli. Tällä perusteella mukaan on otettu artikkelit Mishnasta, Talmudista ja rabbiinisesta kirjallisuudesta, mikä synnyttää päällekkäisyyksiä. Kristillinen tulkintatraditio kuitataan yhdellä artikkelilla eikä Nag Hammadin teks-

teille ole artikkelia. Jotkut artikkelit puolestaan taustoittavat Raamatun kirjoja. Tällä perusteella mukaan on otettu artikkeli Qumranin teksteistä. Antiikin filosofia sen sijaan puuttuu, vaikka aiheeseen viitataan useassa artikkelissa.

Kaikkein parhaiten Raamatun ja eettisten kysymyksenasetteluiden suhde onnistuu konkreettisissa yksittäiskysymyksissä, esimerkiksi lapsia, tappamista, sotaa tai köyhyyttä käsittelevissä artikkeleissa. Nykyistä julkista keskustelua repivät kysymykset homoseksuaalisuudesta ja eutanasiasta eivät yllättäen ole saaneet omaa artikkeliaan. Abortilla sentään sellainen on. Lopun hakusanasto paikkaa puutteita hiukan, mutta terrorismia ei löydy edes sieltä.

Artikkelien lähestymistavat vaihtelevat vahvasti, mikä selittyy sekä aiheiden että kirjoittajien kirjoilla. Artikkelit saattavat välillä tarjota varsin yllättäviäkin näkökulmia. Esimerkiksi itsemurhaa käsitellessään Alan J. Avery-Peck väittää Juudakseen kuuluvan Matteuksen evankeliumin sankareihin. Hänen mukaansa Juudas tunnustaa tehneensä väärin, kompensoi kuolemallaan tekonsa ja pelastaa näin maineensa. Tulkinta on liioiteltu, vaikka Avery-Peck lieneekin oikeassa väittäessään, ettei itsemurha sinänsä ollut tuomittava ennen kuin myöhemmässä kristinuskossa ja juutalaisuudessa.

Pyhä sota ja sota ovat saaneet omat artikkelinsa. Jälkimmäinen dokumentoi hyvin sen, että vanhempi ”lankeemusteoria” on väärä. Tämän tulkinnan mukaan kristittyjen suhde sotaan ja sotilaana toimimiseen muuttui vasta konstantinolaisen käänteen myötä myönteiseksi. Uudempaa tutkimusta seuraten Timothy J. Demy osoittaa, miten näkemykset hajaantuivat jo ennen Konstantinusta.

Muutama artikkeli tarjoaa kurkistuksen Yhdysvaltojen nykyiseen eettiseen keskusteluun, jossa Raamatulla on näkyvä asema. Tobias Winright kertoo, miten kuoleman-